

ПА ВИ СТЕ СРБИН !

Тадија Р. Сондермајер (*19. II 1882, Београд – †10. X 1967, Београд) био је син познатог пуковника др Романа Сондермајера, који је у Мајском преврату 1903. оперисао рањеног пуковника Аписа, док му је мати Станислава била кћи ђенерала Димитрија Ђурића (1838-1893). Велики испит зрелости положио је 1909/10 у II Београдској гимназији. Определио се да студира техничке науке у Немачкој. Када је започет I Балкански рат 1912, Тадија прекида студије и враћа се у Београд где се као добровољац пријављује за војску. Учествовао је у оба Балканска рата у коњици где је добио не само чин трупног потпоручника, већ, пошто је био храбар у борбама и сребрну Медаљу »Обилић«.

Униформу није био поштено ни скинуо када започе и Велики рат, где је био пребачен као водник у IV Коњички пук »Великог кнеза Константина Константиновича«, тако да је и ту учествовао у свим операцијама ослобођења Београда децембра 1914. Тадија је био у првој извидници која је ушла у град док су у њему још биле многе аустро-угарске јединице. Као и у претходна два рата он је, за период 1914/15, унапређен у чин поручника и додељен му је златни »Обилић«.

Прешавши Албанију, Тадија се с пролећа 1916, пријавио за тромесечни извиђачки курс, у бази у Седесу, која је била недалеко од Солуна. По свршетку обуке долази у Вертекоп (исто близу Солуна) где је до краја 1917, у ескадрили био прво извиђач, а затим, од јуна исте године, и као војни пилот, зашта се углавном сам и оспособио.

У то доба као и многи други и Тадија се разболи од маларије, због чега добије тромесечну поштеду те га пошаљу на лечење у Француску. Каква му се дивна прилика указала, прилика каква се често не дешава баш свакоме! Младић је провео у болничкој постељи само неколико седмица, колико му је било потребно времена да прездрави, да би се онда уписао у школу акробација у Поу, коју је завршио као најбољи странац у својој групи пилота-ловаца. Завршивши њу, млади Сондермајер се уписао и у вишу школу гађања у Казоу, коју је са успехом завршио. Ово му није било доста, те је поднео молбу да га Команда распореди у неку њихову ескадрилу да би теорију, коју је савладао, имао и у пракси пре но што се врати на Солунски фронт.

Команда му је изашла у сусрет и Тадија буде, 1. III 1918, послат у најбољу базу Рода (Escadrille les Cigognes) – која и данас постоји и гаји своју стару славу – у ондашњој варошици Дижон (Dijon; ≈300 km Ј.-И. од Париза). Жоржа Гинемера (George Guynemer), једног од славних француских пилота Великога рата, није могао упознати јер је пола године раније погинуо у ваздушној борби (†11. IX 1917), али се дружио са Рене Фонком (René Fonck; 1894-1953) и осталим из базе, којих је било 12 на окупу подељених на две ескадриле. Какав је Фонк био ас говори нам сам Тадија Сондермајер у свом ратном дневнику где каже да је он за непуних 5 недеља

сталних окршаја са тзв *Црвеном менаџеријом*, барона Манфреда фон Рихтхофена (Manfred von Richthofen; 1892-1918) – најбољег пилота-ловца на обе стране – оборио је равно 30 противничких двокрилаца!

Првог дана када је Сондермајер дошао у *Роду*, тихи Фонк му рече пред свима:

– Господине поручнике, желим да Вам искажем, у име мојих потчињених другова, сву срећу, што је нама припала особита част да примимо у свој круг првог српског официра на нашем фронту.

А онда се Фонк окрену присутним Французима:

– Господо, позивам вас да поздравите униформу оне славне војске о којој смо до сада само слушали и којој смо се толико дивили! – И сва шесторица истовремено, као под конац салутираху...

Све време Тадијиног боравка у *Роди*, летео је, као и сви остали чланови ескадриле, на *Спаду III*, не либећи се ни једне издате наредбе. Желео је да се и он макар једном сукоби са било којим чланом немачке ескадриле XI, познатије као *Црвена менаџерија* барона Рихтхофена. Сан му се два пута обистинио и оба *Албатроса* је оборио. Исто тако, када се једном враћао са задатка, муниције више није имао, а непријатељски пилоти хтели су га оборити. Међутим, то им није пошло за руком, пошто Немци уопште нису могли да га прате и да им буде на мушници, јер је Тадија све време радио многе акробације које је научио...

Пилоти *Роде*, као и војници и официри других родова, имали су обичај да по свршетку задатака наврате у оближњу сеоску крчму која је пуким случајем преживела многа немачка бомбардовања и била, сигурности ради, у подруму куће. Власник је био један седи старац који им је нудио домаће вино и добар рум. Када је домаћин први пут угледао Тадију, није могао да одреди чија је то униформа. Послуживши госте, радознали старац натоци чашу рума себи и седе за њихов расклиматани астал, упитавши га је ли он којим случајем 'Талијан? Сондермајер се насмеши, негативно одговоривши и рече му да погоди. Старац поче да набраја имена скоро свих савезничких држава, али без успеха. Један од пилота хтеде да помогне старом домаћину и рече му:

– Господин је официр онога народа, који је у овоме рату највише пропатио, показао највеће јунаштво и...

– Па Ви сте Србин! – узвикну озарена лица чича, скидајући капу и пружајући, кошчату, пегаву руку ради руковања...

Пошто је био паметан, храбар и брз у примени свега онога што је дотле научио, 15. V 1918, постаје и самостални вођа патроле. Више пута је био похваљиван пред стројем. Недељу дана доцније, враћајући се са задатка, његов *Спад* је букнуо. Успео је да слети, али је због великих опекотина заиста легао у болницу и ту се лечио 4 месеца, после чега се вратио на пробој Солунског фронта где је исто био успешан. Пре но што се вратио Французи су га одликовали Медаљом *Ратног крста*...

A handwritten signature in dark ink, featuring a large, stylized initial 'L' followed by a series of connected, cursive letters. The signature is written on a plain white background.

(*19. II 1882, Београд – †10. X 1967, Београд)

Када је демобилисан одлази у Париз да заврши студије тако да на крају постаје аеронаутички инжењер и бива активан у отаџбини. Између два светска рата учествовао је у авио-тркама; основао је лист *Наша крила*, био је потпредседник управе *Аеро-клуба* у Београду (од 1922); директор *Друштва за ваздушни саобраћај*; оснивач и члан управе *Друштва за снимање из ваздуха*...

Ваљало би поменути још једн догађај везан за њега. Тадија Сондермајер је имао и рођеног млађег брата Станислава, који се, када је почео Велики рат, пријавио за војску као добровољац. Он је тада био још ђак VI разреда гимназије. Станислав је као и брат био у коњици. Погинуо је од картеча на Церу као најмлађи борац, недалеко од села Богославца. Испод крвавог шињела био је одевен као матроз што је имао и на фотографији своје ђалке књижице коју је понео уместо легитимације. Мајке тог села су га умиле и часно сахраниле, док су му девојке исплеле венац свежег пољског цвећа.

Коста Ђ. Кнежевић

(Политика, 12. VIII 2017, субота, бр. 37.267, год. CXIV, стр. 21, »100 година од Великог рата«; текст је скраћен због простора).

КОМЕНТАРИ ЧИТАЛАЦА ПОЛИТИКЕ ONLINE

Predrag (12. VIII 2017)

M. Albright je jednom prilikom rekla, za (današnje) Srbe – "Niste Vi oni ISTI Srbi !"

Растко Дијаспорац (1. IX 2017)

@Predrag, M. Albright је ово рекла са злом намером, а то је – да нас "одвоји" од наших славних предака, и да тако, у нама "угаси" респект према себи самима. То је био део ратне пропаганде, против нас Срба, ради умањења отпора, ради лакшег остварења ратних циљева. А ми, данашњи Срби, треба да будемо свесни тога, као и – да нас је идеја југословенства скупо коштала. Наш једини, исправан, правац је угледање на наше велике узорне из прошлости. Њима би се радо подичили многи.

Петар Јакшић (12. VIII 2017)

Честитам Кости на солидно документованом чланку о г. Тадији Сондермајеру, али ми се чини да је неоправдано заборављен наш пилот Мариновић, који је летећи на француском ратишту оборио 22 непријатељска авиона и био наш најуспешнији ваздухопловни ас у Првом светском рату. Да ли је Тадија био руског порекла, или од руских Ашкеназија? Иначе, није спорно да се изјашњавао као Србин.

Goran (25. VIII 2017)

Tadija je bio sin austrijskog Jevreja i Srpkinje. Nažalost, danas bi bio prezren zbog svog (prez)imena. Toliko o Srbima tada i danas.

Jeremija (12. VIII 2017)

Ovi naši današnji, za junaštvo su zaslužili besplatnu avio kartu za Hag u jednom smjeru. Tako im se ova Srbija odužila.

Pavle Petrovic (13. VIII 2017)

Zaista, ne znam koji od ova dva komentara više zasluuje klovnovsku nagradu "limeni siljasti sesir". Uopste nije cudo kako nam ide, kad su mnogi ni "na nebu ni na zemlji" u svojim mislenim tokovima i zive u nekoj svojoj realnosti, a o moralu i ljudskosti nikad nisu culi. Kao neka nedonoscad koja ne znaju ni da govore, koja su pustena u dzunglu da se brinu o sebi. Ljudi koji su kukavicki satirali civile nadmocnom vojnom silom uzurpirane JNA po principu 50 na jednoga su ovde "junaci". Pogresili ste, nismo oborili "samo" 347 vazduhoplova. Bilo ih je barem pedeset HILJADA. Eno, ne mozes posteno naci ni trave na livadi, sve pod zardjalim oborenim vazduhoplovima, sto je sada i velika zdrastvena posast. I u pravu ste, prinudili smo ih da ponude primirje, tj. svoju (ili nasu?) bezuslovnu kapitulaciju, jer smo ih potpuno razlupali, evo nisu se ni do dan danas oporavili, dok nama cvetaju ruze.

ВОЈИН (13. VIII 2017)

@Јеремија, није их Србија изручила Хагу, већ "Друга Србија", пост титоистичка. СРБИЈА се јуначки држала и у овом рату и њена ПВО је жилаво бранила наше небо, оборивши око 70 авиона, више хеликоптера, велики број крстарећих ракета и дронова, дакле око 347 вездухоплова. Због тога је непријатљељ био принуђен да понуди примирје, а затим и Р-1244 СБ/УН под нашим условима. То значи да се повучемо, привремено, са КиМ до сређивања политиких прилика у том региону — чл. 15, на шта се и данас позивамо, а Русија је са два ВЕТО-а одбранил кредибилитет УН у погледу те разолуције.

Marko Stojiljkovic (13. VIII 2017)

Večna Ti slava i hvala junače!

Obrad Vukojević (13. VIII 2017)

Poštovani autore, Zaista divan članak, zamolio bih Vas da nam date informaciju gde se nalazi spomenuti aerodrom "Roda" u Dižonu, jer sve što sam uspeo pronaći na internetu je Dijon-Longvic aerodrom

(https://en.m.wikipedia.org/wiki/Dijon_Air_Base). Hvala unapred na izvoru informacije. Pozdrav iz Francuske.

Душан (16. VIII 2017)

На иницијативу Удружења линијских пилота Србије подигнут је споменик Тадији Сондермајеру у парку на углу ул. Косте Стојановића и Палмотићеве, што је неколико десетина метара од породичне куће у Палмотићевој, а преко пута споменика Милутину Бојићу, његовом школском другу и саборцу из Великог рата. Истога дана 17. VI 2017. постављене су спомен плоче Тадији Сондермајеру и Арчибалду Рајсу на згради Аероклуба. Истог дана је одржана и свечана академија у част великанима српске авијације. Такође, иницијативом УЛПС-а Тадија Сондермајер је добио улицу у септембру месецу 2016. на Новом Београду, на простору старог аеродрома – данашњи Ерпорт Сити. Уметнички урађена плоча са ликом Тадије Сондермајера чека одобрење надлежних за постављање на породичној згради у Палмотићевој улици. Пилоти Србије га сматрају највећим српским авијатичарем XX века по свим мерилима који важе за једног ваздухопловца, интелектуалца и родољуба.

КОМЕНТАРИ БЛИЖЊИХ

Velja čaturica (14. VIII 2017)

...Видим да су и ови што Те критикују за по неки чланак – постали Твоји верни читаоци...

A.E.G. (15. VIII 2017)

Супер су Ти ови чланци! (*»Пожртвована маћеха«, »Аписов крај«, »Па Ви сте Србин«*).

Saša V. (18. VIII 2017)

Hvala Ti najlepše na tekstovima!.. Pročitaću ih sa osobitim zadovoljstvom...

Ivanka M. (18. VIII 2017)

...Хвала Вам на овим Вашим чланцима!!!... Увек ми је занимљиво све што Ви откријете!!!...

Vasilije K. (1. IX 2017)

...Хвала Ти што си ме се сетио. Са задовољством сам их прочитао. То су прави медаљончићи. Не знам да ли си размишљао о томе да их сабереш и објавиш у посебној књижици. Била би то радо читана штива од широког круга читалаца...